

بگو پس نمایید سیر و سفر
نمایید خاک زمین را نظر
که چون خلق کردست روز نخست
چگونه همه چیز کرده درست
"سورة عنكبوت، آية ۲۰"

گردشگری اجتماعی

فاطمه یاوری گهر*

چکیده

شیوه های مختلفی برای گردشگری وجود دارد که اساساً بر اساس ذوق، سلیقه و قدرت خریدار بوجود آمده و با یکدیگر متفاوت هستند. در این نوشتار به بررسی گردشگری اجتماعی (حمایتی)^۱ که یکی از شیوه های گردشگری است، پرداخته شده است. گردشگری اجتماعی نوعی از گردشگری است که با کمک دولت و سازمانهای ذیصلاح انجام می شود و گردشگرانی را که خود به تنهایی قادر به تأمین هزینه های مسافرت نیستند، مدد می رساند. در این نوع گردشگری هزینه های سفر عموماً توسط اتحادیه های کارگری، دولت، شرکتهای حمل و نقل عمومی، هتلها یا انجمن ها تأمین می گردد. بنابراین در گردشگری اجتماعی کسانی که مورد یاری قرار می گیرند

* - کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی

عبارتند از: گروههایی از افراد با درآمد پایین، سن بالا یا کارکنان سازمانهایی که کمک هزینه یا بنهای مربوط به تعطیلات به آنها تعلق می گیرد.

مقدمه

گردشگری عبارتست از هر آنچه که به گردشگران و خدمات مرتبط با آنان مربوط می شود. بر اساس این تعریف گردشگری به مجموعه فعالیتهایی اطلاق می شود که در فرآیند جذب و میهمانداری بین گردشگران، سازمانهای مسافرتی، دولت های مبدأ، دولتهای میزبان و مردم محلی برقرار می شود (زاهدی، ۱۳۸۲، صص ۲-۱). صنعت گردشگری را به صورتهای گوناگونی تقسیم بندی کرده اند. از میان انواع مختلف گردشگری، در این نوشتار به گردشگری اجتماعی، ویژگیها و اشکال آن اشاره می شود.

هدف گردشگری اجتماعی

گردشگری اجتماعی در ابتدا به عنوان حق انحصاری کارگران برای گذراندن تعطیلاتشان شکل گرفت، هدف از گردشگری اجتماعی، مطابق با فلسفه وجودی شکل گیری اش، آن است که امکان گردشگری را برای طیف وسیعی از مردم فراهم نماید و همچنین از بعد اجتماعی، فرهنگی و انسانی، شرایطی در خور (شایسته) فرد و جامعه ای که فرد در آن زندگی می کند را فراهم آورد (هائولت^۱، ۱۹۸۵، ص ۲۱۹). در حقیقت گردشگری اجتماعی شکلی از گردشگری است که برای کمک به افراد بی بضاعت یا برای گردشگران بالقوه ای که تصور می کنند سفر نقشی در کاهش نیازهای آنان ندارد، ایجاد شده است. به عبارت دیگر برای فراهم کردن شرایط مناسب گذران اوقات فراغت این افراد کمکهای مالی نیاز است (کلتمن^۲، ۱۹۸۹، ص ۲۶).

تعریف گردشگری اجتماعی

واژه "گردشگری اجتماعی" اولین بار در گزارش دفتر بین المللی گردشگری اجتماعی (BITS)^۳ به کنگره سالیانه دفتر اتحادیه بین المللی گردشگری (IUOTO) در

1 - Haulot, 1985, 219

2 - Coltman, 1989, 36

3 - International Bureau for Social Tourism (BITS)

سال ۱۹۴۸ مطرح شد (هائولت ، ۱۹۸۵ ، ص ۲۱۹). اگرچه هنوز در مورد واژه گردشگری اجتماعی توافقی وجود ندارد، چند مطالعه قابل ملاحظه در این رابطه صورت گرفته است. هانزیکر^۱ در دومین کنفرانس گردشگری اجتماعی که در سال ۱۹۵۹ در وین و سالزبورگ برگزار شد، تعریف زیر را برای گردشگری اجتماعی پیشنهاد کرد:

گردشگری اجتماعی نوعی از گردشگری است که در بین گروه‌های با درآمد پایین رایج است.^۲

تعریف دیگر مربوط به آندرو پاپلیمونت^۳ به شرح زیر است:

گردشگری اجتماعی، نوعی از گردشگری رایج بین افرادی است که قادر به پرداخت هزینه های سفر بدون دخالت و کمک انجمن یا جمعیتی که به آن تعلق دارند، نیستند (مکینتاش و گلدنر^۴ ، ۱۹۹۰ ، ص ۱۸۰).

تعریف دیگر مربوط به پروفیسور ویتالیانو روی گتی^۴ است:

از نقطه نظر تکنیکی، گردشگری اجتماعی به پدیده ای اطلاق می شود که از طریق اتحادیه ها و موسسات مربوطه، و بدون چشم داشت منافع مادی و تنها با بهره گیری از تسهیلات مردمی و منابع خارجی تشکیل می گردد. این شیوه خاص از گردشگری علاوه بر بهره گیری از اهداف عمومی گردشگری، نظیر بازیابی انرژی از دست رفته و سلامت، این ویژگی را دارد که پیوند عاطفی میان گردشگران را استحکام می بخشد (روی گتی ، ویتالیانو ، ۱۳۷۵ ، ترجمه دباغ).

از این تعاریف و از گزارشهای سه کنفرانس بین المللی گردشگری اجتماعی، به روشنی مشخص می شود که برای این نوع گردشگری، لازم است عناصر خاصی مطرح نظر قرار گیرند که مسئله محدودیت امکانات در رأس آنها قرار دارد. مورد دوم، این است که به گردشگری اجتماعی، توسط مقامات ایالتی و محلی، کارفرمایان، اتحادیه های کارگری، کلوپها یا انجمنهای دیگری که فرد به آنها تعلق دارد، سوبسید داده شود. مورد سوم آن است که گردشگری اجتماعی شامل مسافرت به مکانی خارج از مکان زندگی عادی است، مسافرت

1 - W. Hunziker

2 - M. Andre Poplimont

3 - McIntosh & Goeldner, 1990, 184

4 - Prof. Vitafiano Rovigatti

به محیطی متفاوت که معمولاً در درون کشور خود فرد یا گاهی اوقات در نزدیکی کشور اوست.

تاریخچه گردشگری اجتماعی

در کشورهای با استانداردهای بالای سطح زندگی، تاریخچه گردشگری اجتماعی به سه دوره تقسیم می شود:

- دوره شکل گیری بعد از جنگ جهانی دوم و رشد بسیار سریع و قوی در دو دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰.
  - دوره کاهش فرصتها و مشارکتها (دهه ۱۹۸۰)،
  - دوره طرح سؤالات، ارزیابی مجدد و تعریف مجدد اهداف و مفاهیم اساسی.
- بحث درباره اهمیت گردشگری اجتماعی به "بیانیه مونترال" در سال ۱۹۹۶ در کنگره دفتر بین المللی گردشگری اجتماعی انجامید که "چارچوب قانونی" جدیدی برای گردشگری اجتماعی تنظیم کرد و این امر باعث شد جهانی شدن گردشگری اجتماعی قانونی محسوب شده و معتبر شناخته شود و از کشورهای اروپایی که این نوع گردشگری اصولاً از آنجا نشأت گرفته است (کشورهای فرانسه، بلژیک، ایتالیا، پرتغال و خصوصاً سوئیس) به قاره آمریکا، خصوصاً کشورهای صنعتی کانادا و ایالات متحده آمریکا و کشور در حال توسعه مکزیک اشاعه یابد (جعفری^۳، ۲۰۰۰، ص ۵۴۲).

ویژگیهای گردشگری اجتماعی

هدف اصلی دفتر بین المللی گردشگری اجتماعی عبارتست از برقراری مجموعه روابطی که باعث شوند اقبال کم درآمد جوامع، امکان گردشگری را پیدا کرده و از تسهیلات و مواهب آن بهره مند شوند. چنانچه صفت "اجتماعی" را بر واژه گردشگری بیفزاییم، معانی زیادی از ترکیب این دو کلمه حاصل می شود که در زیر به بعضی از آنها اشاره می شود:

1 -Declaration of Montreal

2 -Charter

3 -Jafari, 2000, 542

الف) اجتماع ، مخالف فرد و برابر با جمع است، در این جا هدف ، بحث پیرامون نوعی از گردشگری است که برای فرد انجام نمی شود، بلکه برای گروهها، سازماندهی می گردد. ب) اجتماع با توجه به موضوعی که محرک آن است، نشان می دهد که عامل این نوع بخصوص از گردشگری یک " حقیقت مشترک" است که می تواند در سطوح زیر جلوه گر شود:

۱- در سطح بخش خصوصی در قالب انجمن ها، اتحادیه ها، مجامع بعد از کار، بنگاههای خصوصی ویژه اعضا، مدارس جهت دانش آموزان، سندیکاها برای کارگران و... تشکیل شده و به فعالیت بپردازد.

۲- در سطح عمومی می تواند در قالب مؤسساتی به همین منظور پیش بینی و در کل کشور بنا گردد و شعبه هایی نیز در مناطق، استانها و... دایر نماید.

ج) اجتماع، با عطف همترازی ارزشها و بدون در نظر گرفتن اهداف سود جویانه ولی در عین حال با هدف والای فرهنگی.

د) اجتماع، با بهره گیری از تعهدات جامعه، که از طریق آن دولت یا سایر موسسات دولتی با اشکال گوناگونی نظیر پرداخت هزینه سفر، تأخیر در بازپرداخت بدهی، تقسیط، تخفیف تعرفه، تسهیلات مالیاتی و... کمکهای مالی خود را به نفع گردشگری و گردشگران ارائه می نماید.

ر) اجتماع، از طریق اجرای شیوه‌ای از گردشگری غیر لوکس که از نظر اقتصادی با پذیرش و استقبال طبقات وسیع مردم روبرو شود. ایجاد تسهیلات در حمل و نقل جمعی، خانه های حومه شهری، کمپینگ و ... به اهداف گردشگری اجتماعی کمک می کند.

با این همه ، عده ای معتقدند وظیفه گردشگری اجتماعی موقتی است و فقط جهت کمک به طبقات کم درآمد انجام می شود. زیرا پس از آن که وضعیت اقتصادی کارگران به سطحی برسد که قادر شوند گردشگری سازمان یافته حرفه ای را بپذیرند، آن را جانشین گردشگری اجتماعی خواهند ساخت. ولی این تصور کاملاً اشتباه است. دفتر بین المللی گردشگری اجتماعی نیز هرگز چنین عقیده ای ندارد. دلیل واقعی وجود چنین مؤسساتی، آن نیست که با ارائه کردن نوعی از گردشگری، کل و مجموعه گردشگری را تضعیف نمایند(روی گتسی ، ویتالایانو ، ۱۳۷۵ ، ترجمه دباغ، صص ۳۷ - ۲۶). در حقیقت به

گردشگری اجتماعی نباید به عنوان گردشگری دسته دوم^۱ توجه شود. به عنوان مثال بسیاری از ما از مزایای گردشگری اجتماعی (حمایتی) بدون اینکه متوجه باشیم، استفاده می کنیم. حتی برخی شرکتهای خصوصی هم گردشگری اجتماعی را پیشنهاد می کنند! به عنوان مثال، بیشتر خطوط هوایی، بلیطهایی را با قیمت بالاتر به مسافران ثروتمند خود می فروشند تا از این طریق به افرادی که توانایی مالی برای سفر ندارند بلیط هایی با قیمت پایین تر (سطح اقتصادی)^۲ بفروشند. بسیاری از مسافران به دنبال این بلیطهای با قیمت کم هستند، زیرا نه تنها از این طریق هزینه سفر خود را کاهش می دهند، بلکه می توانند در مقصد، اقامتی طولانی تر داشته، و پول بیشتری را برای تهیه غذا، ملزومات و وسایل تفریحی صرف کنند. یا حتی می توانند پول خود را برای سفرهای بعدی پس انداز نمایند. همچنین بسیاری از هتلها، خدمات حمایتی به تورها ارائه می کنند، بسیاری از هتلهایی که در مناطق بیابانی قرار دارند مجموعه ای از اتاقهایشان را با قیمتی نسبتاً پایین، در اختیار تورهای مسافرتی قرار می دهند (گلتمن، ۱۹۸۹، ص ۳۷).

اشکال تحقق گردشگری اجتماعی

گردشگری اجتماعی اشکال متنوعی دارد. این نوع گردشگری در اروپا بیش از شمال آمریکا پیشرفت کرده است و بطور اخص در اروپای شرقی پیشرفت چشمگیری داشته است. گردشگری اجتماعی همچنین در کشورهایی مثل زلاندنو، ژاپن و امریکای شمالی نیز رواج دارد. در این کشورها آژانسهای اجتماعی و گروههای کلیسا از اردوگاههای تابستانی حمایت می کنند و تفریحات حمایتی به افراد بی بضاعت و معلولین پیشنهاد می نمایند. در حقیقت حتی اردوگاه ها و پارکهایی که توسط دولت اداره می شوند نیز شکلی از تفریحات حمایتی برای افرادی بشمار می رود که استطاعت مالی ندارند، یا تمایل به مسافرت و ماندن در هتلها، گرانبهتر را ندارند و علی رغم کمکهای دولتی، از سفر اجتناب می کنند. یکی از دلایل عدم تمایل این افراد آن است که فاقد اطلاعات لازم درباره تعطیلات ارزان قیمت و حمایتی یا تأمین هزینه های سفر هستند.

تورهای خطوط هوایی اجاره ای، که در دهه ۱۹۶۰ رشد چشمگیری داشتند، نیز یکی از اشکال گردشگری اجتماعی هستند. در این شکل گردشگری اجتماعی، انجمن های

1 -Second-Class Tourism

2 -Economic Class

حمایت کننده، هواپیماهایی بدون نقص فنی، مجموعه ای از صندلی ها در یک هواپیما از یک خط هوایی دائمی یا یک شرکت اجاره دهنده خطوط هوایی، اجاره می نمایند. سپس این انجمن ها، صندلیهای اجاره شده را به نصف قیمت صندلیهایی که در سطح اقتصادی برای اعضایش قیمت گذاری شده، می فروشند. احتمالاً این انجمنها بدون اینکه متوجه باشند در گردشگری اجتماعی همکاری دارند. بدین ترتیب که از طریق پیشنهاد سفر ارزان قیمت به افرادی که علاقه ای به سفر ندارند، آنها را تشویق به سفر می نمایند (کلتمن ، ۱۹۸۹ ، ص ۲۷) . روش دیگری که توسط برخی کشورها برای تشویق و حمایت از سفرهای منطقه ای اعمال می شود، دادن بتهای سفر به کارکنان(نوعاً کارکنان دولت) است که لازمه آن با فراهم آوردن تسهیلات گردشگری ارزان قیمت است. این کار عموماً توسط دولت یا توسط بخش خصوصی، و به تشویق دولت انجام می شود. فرآهم آوردن تسهیلات و خدمات مناسب و ارزان اساسی برای زائران اماکن زیارتی و مقدس(توسط دولت یا سازمانهای مذهبی) نیز یکی دیگر از اشکال گردشگری اجتماعی است (اینسکیپ^۱ ، ۱۹۹۱ ، ص ۱۶۹) .

- برخی راههایی که از طریق آنها، گردشگری اجتماعی امکان پذیر می گردد، عبارتند از:
- یارانه های دولتی (حمایتهای دولتی) مستقیم یا غیر مستقیم.
- سفرهای عمده سازمانی با شرکتهای حمل و نقل و یا تهیه ملزومات به شکل عمده برای کاهش هزینه ها.
- برپایی برنامه های خاص پس انداز برای سفر، توسط دولتها، کارفرمایان، اتحادیه ها یا ارگانهای دیگر.
- تهیه مکان سفر با پرداخت سوبسید، برای کارکنان یا خانواده آنها، توسط کارفرمایان یا دولت.
- پرداخت تمام هزینه های سفر توسط دولت، کارفرمایان یا اتحادیه ها.
- استقرار برنامه های حمایتی، از قبیل "اول گردش، بعد پرداخت"^۲ توسط کارفرمایان، بانکها یا دیگر ارگانها.

1 - Inskip, 1991,

2 - "Vacation Now, Pay Later"

- کاهش قیمت بلیط قطارها، برای گروههای خاصی از قبیل، طبقات اجتماعی محروم یا افراد مسن، یا حتی برای همه کارکنان در طول فصل تعطیلات.
- کاهش قیمت هتل ها در طول فصل تعطیلات (کلتمن ، ۱۹۸۹ ، ص ۲۷) .
- از اشکال دیگر گردشگری اجتماعی، استفاده از مکانهای غیر قابل استفاده، به شرح زیر است:
- مذاکره با صاحبان منازل بزرگ و غیر قابل بهره برداری فردی که امکانات سکونت گردشگران را دارا هستند.
- مذاکره با صاحبان مؤسسات آموزشی که دارای سالنهای مناسب برای اقامت گردشگران هستند.

پس از این اقدامات می بایست امکان استفاده از این تسهیلات برای افرادی که در شرایط معمول امکان گردشگری را ندارند، فراهم آورد. به این ترتیب منفعتی که از فراهم آوردن این امکانات حاصل می شود، شامل حال هر دو گروه گردشگران و مالکان خواهد شد.

همچنین برخی تسهیلات دیگری که برای گردشگران اجتماعی وجود دارد، شامل موارد زیر است:

هتلهای ارزان قیمت برای جوانان، خوابگاههایی مخصوص گردشگران اجتماعی، محلهای اسکان گروهی، اقامت گاههایی مخصوص گذران تعطیلات برای افراد مسن، محلهای اسکان مخصوص کارکنان و کارگران، محلهای اسکان دانش آموزان و دیگر امکانات مشابه، که تسهیلاتی را برای گردشگری اجتماعی فراهم آورده و اغلب یارانه به آن تعلق می گیرد.

مرخصی های استحقاقی^۱

امروزه تعطیلات با پرداخت دستمزد یا مرخصی های استحقاقی در تمام دنیا متداول است و در بسیاری از کشورها حداقل مدت این تعطیلات، یک، دو یا سه هفته است که توسط قانون یا موافقت نامه های جمعی تعیین شده است. یکی از مهمترین موضوعات مورد بحث جامعه شناسان معاصر، افزایش اوقات فراغت کارکنان و توسعه فرهنگی و

آموزشی است. بسیاری از کارکنان کارگاه‌ها یا کارمندان اداری اغلب به علت کمبودهای مالی، ترجیح می‌دهند که تعطیلاتشان را در خانه سپری کنند. فقدان تجربه جهانگردی، نداشتن اطلاعات، دشواریهای حمل و نقل یا عدم وجود تسهیلات اقامتی مناسب از دلایل دیگری است که به این امر دامن می‌زند. اگر گردشگری اجتماعی به نحو کارآمدی توسعه یابد بسیاری از اینگونه مشکلات به سادگی برطرف می‌گردند. به عنوان مثال، کمبودهای مالی از طریق پرداخت کمک هزینه‌های سازمانی و طرحهای پس انداز سیر و سفر، عدم وجود اطلاعات با ایجاد مؤسسات اطلاعاتی در زمینه‌های گردشگری، مشکلات حمل و نقل از طریق تجهیز وسایل حمل و نقل عمومی برای سیر و سفر و ارائه تخفیف به طبقات کم درآمد و ... قابل حل هستند. با چنین شیوه‌ای سازمانها می‌توانند امکان گردشگری را برای بسیاری از کارکنان خود بخصوص کسانی که در غیر این صورت، توانایی سفر به قصد تفریح را ندارند، فراهم سازند. اگرچه افرادی نیز وجود دارند که حتی اگر همه تسهیلات نیز فراهم گردد، بدلیل کهولت سن، عدم صحت مزاج، مسئولیت‌های خانوادگی یا عدم علاقه، تمایلی به گذران تعطیلات ندارند (مکینتاش و گلندر، ۱۹۹۰، صص، ۱۹۰، ۱۸۹).

سازماندهی گردشگری اجتماعی در کشورهای دارای اقتصاد متمرکز

در کشورهایی که دولت، رهبر، مدیر و مجری تمامی برنامه‌های گردشگری است، تأسیسات گردشگری موجود، نظیر هتلها، پانسیونها، مسافرخانه‌ها و ... به صورت اماکن اقامت جمعی جهت استراحت کارکنان اداره می‌گردند. پس از سالهای ۱۹۵۲ ساختمانها و مؤسسات گردشگری گسترش یافت و بدین ترتیب میزان عرضه جهانگردی توسعه یافت. مرزها باز شد و به تدریج سیل مشتریان خارجی برای بازدید سرازیر گردید. در هر کدام از این کشورها، نهادهای اداری و کمکه‌های مالی به منظور گسترش جهانگردی شروع به فعالیت کرد. سازماندهی، اداره و کنترل گردشگری بین‌المللی در شرق، توسط آژانسها و بنگاههای ملی انجام می‌شد. گفتنی است که در این کشورها چگونگی تشخیص گردشگری اجتماعی و غیر اجتماعی بسیار دشوار است (روی گتی، ویتالیانو، ۱۳۷۵، ترجمه دباغ، ص ۳۷).

سازماندهی جهانگردی اجتماعی در کشورهای دارای اقتصاد آزاد

به طور کلی اعمال ابتکار بر روی گردشگری اجتماعی در کشورهای مختلف جهان غرب به بخش خصوصی واگذار گردیده است. دخالت دولتها در این زمینه، تنها به ایجاد هماهنگی لازم در نحوه اداره این مؤسسات محدود می‌شود. با این همه، نوع و میزان دخالت دولت در کشورهای مختلف، متفاوت است. در این قسمت شرایط و نوع دخالت دولت در بعضی از کشورهای اروپایی عنوان می‌شود.

بلژیک: در این کشور احداث تأسیسات مربوط به گردشگری اجتماعی، به طور کامل به بخش خصوصی سپرده شده است. قسمت اعظم سازمانهای گردشگری، از طرف اتحادیه‌هایی که هدف سودجویی ندارند (مانند جنبش سندیکایی، خانوادگی یا جوانان، که مدیریت مراکز تعطیلاتی برای خانواده‌ها و همچنین اقامتگاههای جوانان را بر عهده دارند)، گردشگری اجتماعی را تشکیل می‌دهند.

فرانسه: ارگانهای بسیاری در این کشور به برگزاری جهانگردی اجتماعی همت گماشته‌اند، علاوه بر "اتحادیه گردشگری اجتماعی"، که بدون داشتن هدف منفعت طلبانه در این بخش فعال است، سازمانهای بسیار دیگری وجود دارند که به طور مستقیم یا غیر مستقیم مجتمع‌های تعطیلاتی جوانان، کمپینگها، خانه‌های خانوادگی، ویلاهای تعطیلات جوانان، گشتهای دسته جمعی روستایی و ... را اداره می‌کنند. همچنین کمیته‌های برابری خدمات اجتماعی و صندوقهای یاز نشستگان و ... نیز در این زمینه نقش مؤثری دارند. اکثریت شرکتهای نیز در سازمان ملی اتحادیه گردشگری عضویت دارند. علاوه بر آن فدراسیون اقامت فرانسه^۱ بیش از ۲۵۰۰ انستیتیوی کوچک هتلداری روستایی را در درون خود مجتمع کرده است.

انگلستان: در انگلستان گردشگری اجتماعی به معنی واقعی کلمه وجود ندارد. با این همه بعضی از انجمنهای محلی با اختصاص زمینهای لازم، در جهت احداث کمپینگ، سرمایه‌گذاری نموده‌اند. عده‌ای از سندیکاهای کارگری نیز مراکزی را جهت گذراندن تعطیلات تشکیل داده‌اند.

یونان: در یونان اقامتگاههای جوانان به عنوان مؤسساتی در جهت اجرای گردشگری اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مؤسسات از طریق مالکیت بخش خصوصی

اداره می شوند. به علاوه از طریق دولت نیز مراکزی جهت گذرانیدن تعطیلات پیش بینی شده است. بالاخره اینکه در کنار سازمانهای فوق الذکر، مؤسسات عمومی دیگری هم از طرف شهرداریها احداث گردیده است.

سوئیس: در این کشور ویلاهای تعطیلاتی، اقامتگاههای جوانان و اردوگاه ها از طریق اتحادیه ها، شهرداریها و سندیکاها اداره می شوند.

اسپانیا: به واسطه کاردانی و لیاقت سازمان Orba که برنامه ریز "گردشگری ملی" است، توسعه فراوانی در این صنعت مشاهده می شود. اجرای برنامه "اسپانیا را ببین تا اسپانیایی را بشناسی"، نمایشگر قدرت برنامه ریزی این سازمان است. Orba قادر است پنجاه گشت ارزان قیمت و متناسب یکروزه جهت خانواده ها ترتیب دهد و در صورت تقاضا با بهره گیری از اتاقهای معینی از هتلها، زمان این تورها را تا پانزده روز افزایش دهد.

ایتالیا: اتحادیه هایی که گردشگری اجتماعی را در این کشور انجام می دهند، بسیارند. "Tuoring Club Italiana" یکی از قدیمی ترین آنهاست. در طی دوران تسلط فاشیسم بر ایتالیا، گردشگری اجتماعی به سازمانی تحت عنوان، "تولید ملی بعد از کار" واگذار گردید. پس از جنگ جهانی دوم، گردشگری اجتماعی، با این هدف که قبل از هر چیز نسبت به انجام اردوهای تابستانی اقدام نمایند، توسط سندیکای کارگران، احزاب سیاسی و اتحادیه جوانان کاتولیک به حرکت درآمد (روی گتی، ویتالیانو، ۱۳۷۵، ترجمه دباغ، صص ۴۰ و ۳۸).

مثالهایی از گردشگری اجتماعی

از نمونه های دیگر گردشگری اجتماعی، اردو زدن و اقامت در هتلهای ارزان قیمت است که بین گردشگران جوان، طرفداران بسیاری دارد و خانواده ها نیز از اینگونه محللای اقامتی استقبال می نمایند. در سالهای اخیر در بسیاری کشورهای اردوگاه های کاروان توسعه زیادی یافته است. رفتن به این اردوگاه ها یکی از ارزانتترین شکلهای گذران تعطیلات است که تحرک زیادی را نیز امکان پذیر می سازد. در کشورهای مختلف، دولتها به اینگونه اردوگاه ها کمکهای مالی هنگفتی می کنند. مثلاً در یونان اینگونه اردوگاهها توسط شرکتهای صنعتی برای کارکنان خودشان ایجاد و اداره می گردند و در برخی

کشورها، باشگاه‌ها و انجمنهای جوانان، اینگونه کمپها را اداره می‌کنند. جدول شماره (۱) مثالهایی از گردشگری اجتماعی را در کشورهای دیگر ارائه می‌دهد (مکینتاش و گلندر ، ۱۹۹۰، ص ۱۹۱).

جدول ۱- مثالهایی از گردشگری اجتماعی در کشور های مختلف

کشور	نوع کمک مالی
۱ آرژانتین	• کمک هزینه مالی برای تسهیلات اقامتی کارکنان عضو اتحادیه کارگری • قیمت ارزان گردشهای تفریحی از شهرهای بزرگ به مراکز گذران تعطیلات
۲ آلمان	• پرداخت سوبسید به سرمایه گذاران تسهیلات تفریحی • کاهش قیمت بلیطهای قطار برای گروه‌ها
۳ امریکا	• تخفیفها و پذیرش رایگان شهروندان مسن برای مسافرت
۴ انگلستان	• پرداخت کمک هزینه تعطیلات به کارگران کم درآمد
۵ بلژیک	• پس اندازهای اتحادیه کارگری و کمک هزینه
۶ چکسلواکی	• بلیط رایگان قطار در زمان گذران تعطیلات
۷ دانمارک	• توسعه مراکز گذران تعطیلات
۸ سوئیس	• ارائه تخفیف در بنهای خرید در روزهای تعطیل • یارانه های اتحادیه کارگری
۹ فرانسه	• پس اندازها و یارانه های اتحادیه کارگری • ارائه برنامه های خاصی برای کودکان در ایام تعطیلات • معافیت مالیاتی برای برخی از تسهیلات اقامتی
۱۰ لهستان	• پرداخت یارانه برای هزینه های گذران تعطیلات کارکنان
۱۱ مجارستان	• تخفیف در قیمت بلیطهای قطار، برای کارکنانی که به تعطیلات می روند
۱۲ مکزیک	• کمک هزینه مالی برای پرداخت هزینه تسهیلات اقامتی برای کارکنان کم درآمد
۱۳ نروژ	• پرداخت وام (بدون بهره یا با نرخ بهره پایین) توسط دولت برای ایجاد مراکز تفریحی
۱۴ نیوزیلند	• کاهش قیمت هتلها برای کارکنان کم درآمد
۱۵ هلند	• اعطای بنهای مخصوص گذران تعطیلات به کارکنان کم درآمد

گردشگری متافعی را برای فرد و خانواده فراهم می آورد که از آن جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

مزایای فردی

✓ آسودگی خاطر و تجدید قوا

✓ سلامت روح: مقابله با استرس و ناراحتیهای عصبی از طریق استراحت و آرامش

✓ سلامت جسم: به عنوان مثال از طریق تغییر رژیم غذایی

✓ کاهش قید و بندهای اجتماعی

✓ کسب تجربه: به عنوان مثال از طریق مواجهه با فرهنگهای جدید

✓ فراگیری مهارتهای جدید

✓ پرورش استقلال فردی

✓ و ...

افزایش همبستگی خانواده

✓ تبادل افکار و تجربیات: در سفرهای جمعی (گروهی) امکان تبادل افکار و تجربیات

میان خانواده ها بیشتر فراهم می شود.

✓ و ...

ارائه اطلاعات

همانگونه که قبلاً اشاره شد یکی از مشکلات کسانی که به سفر نمی روند ناشی از فقدان اطلاعات و آگاهی نسبت به جاذبه ها و امکانات گردشگری است. بسیاری از کسانی که علاقه مند به گردشگری اجتماعی هستند، اطلاعات کمی در مورد جاذبه های خاص مناطق مختلف دارند. در بعضی از کشورها، مقامات صلاحیت دار دولتی، اتحادیه های کارگری، سازمانهای ملی گردشگری و سایر سازمانها به این موضوع توجه نموده اند. به عنوان مثال، در شهرهای بزرگ، دفتر اطلاعات گردشگران، و تشریاتی به منظور مشاوره با کارکنان در مورد نحوه گذران تعطیلاتشان وجود دارد. در کانادا، بولتن هایی برای اتحادیه های کارگری و سایر سازمانها فرستاده می شود که در آنها اطلاعات لازم در مورد تسهیلات و امکانات گردشگری برای طبقات کم درآمد درج شده است. تاکنون بیشترین پیشرفت گردشگری اجتماعی در درون کشورها انجام گرفته است. اما در برخی از کشورها تلاشهایی برای توسعه گردشگری اجتماعی به خارج از کشور نیز انجام یافته است. به عنوان مثال سازمان ملی گردشگری آرژانتین، سعی خود را برای تنظیم برنامه های دو جانبه با سایر کشورهای امریکای جنوبی در زمینه مبادله گردشگر به کار گرفته است و امید می رود از این طریق، حیطة گردشگری اجتماعی به خارج از مرزها نیز توسعه یابد (مکینناش و گلندر، ۱۹۹۰، ص ۱۹۱).

نتیجه گیری

گردشگری اجتماعی نوعی از گردشگری است که پیچیدگی و تنوع بسیار زیادی دارد. بدین معنی که، بسته به اینکه در چه دوره زمانی‌ای قرار داریم، یا کشور مورد نظر دارای چه نظام اقتصادی- اجتماعی است نوع گردشگری اجتماعی متفاوت است. این نوع خاص از گردشگری دارای مفهومی مانند بیمه های اجتماعی است. نکته مهم در گردشگری اجتماعی، کمک مقامات ذیصلاح در تحقق مسافرتها برای افراد کم درآمد است. دولت، مقامات محلی، کارفرمایان، اتحادیه های کارگری و انجمنهای خاص، که فرد عضو آنهاست، همه می توانند در کمک رساندن به افراد برای گردشگری، نقش داشته باشند. با توسعه و ترویج گردشگری اجتماعی یا حمایتی، همه مردم از موهبت گردشگری و سیاحت برخوردار می شوند و یا زمینه بهره گیری از این مزیت برای همه آنان فراهم می آید. انسان نیازمند دیدن جهان، سیر و سفر و استراحت و تفریح است و اگر امکانات او در این زمینه ناکافی باشد، باید سازمانهای مختلف او را یاری دهند تا این نیاز ارضاء گردد. سازمانهای تولیدی و خدماتی برای افزایش بهره وری نیروی کار کارکنان خود، باید به اهمیت گردشگری اجتماعی (حمایتی) پی برده و آن را همچون بیمه های اجتماعی ترویج و توسعه دهند.

منابع و مأخذ

منابع فارسی :

- ۱- روی گتی، ویتالیانو. (۱۳۷۵). علوم جهانگردی، (ترجمه محمود دباغ) ، چاپ دوم، تهران: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی ثامن الائمه(ع).
- ۲- زاهدی، شمس السادات. (۱۳۸۲) . تحلیلی بر انواع جهانگردی و ارتباط آنها با یکدیگر، فصلنامه علمی مطالعات جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبایی . شماره ۱، تابستان.
- ۳- قرآن مجید با ترجمه شعری، (۱۳۸۲) . چاپ شانزدهم، تهران: انتشارات امید مجد.

منابع لاتین :

- 1-Coltman, M., Michael.(1989). **Introduction to Travel & Tourism(An International Approach)**, New York, NY: Van Nostrand Reinhold.
- 2-Haulot, Arthur. (1985). The Environment & The Social Value of Tourism ; **Journal of Environmental Studies**, United Kingdom: Gordon & Breach Science Publishes Inc. & OPA Ltd., Vol. 25, pp. 219-223.
- 3-Inskeep, Edward.(1991). **Tourism Planning: An Integrated and sustainable Development Approach**, New York, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- 4-Jafari, Jafar.(2000). **Encyclopedia of Tourism**; 1st ed., New York, NY: Routledge, Taylor& Francis Group.
- 5-McIntosh,W., Robert and Goeldner,R.,Charles.(1990). **Tourism Principles, Practices, Philosophies**, 6th ed., New York, NY: John Wiley & Sons, Inc.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی